ABRAM GATT — (1863-1944)

SKULTUR, PITTUR U DISINJATUR

MILL-KAN. PREP. JOS. BONELLO

F'ittra li dehret f'"LEHEN IS-SEWWA", il-Kav. Rafel Bonnici Cali' talabni biex nikteb xi tagħrif dwar l-iskultur Bormliż Abram Gatt. Imħajjar minn din l-ittra, jiena rnexxieli nikseb tagħrif meħtieġ biex nistgħu nfakkru l-40 sena mill-mewt ta' dan l-artist, li ħallielna tant xogħlijiet sbieħ imxerrdin ma' Malta kollha. Irnexxieli wkoll nakkwista ritratt tiegħu minn għand il-Kav. Jos. Borg ta' l-Imsida.

Abram Gatt twieled Bormla fl-4 ta' Ottubru 1863; il-ġenituri tiegħu kienu Ġużeppi Gatt u Reġina Cassar. Huwa tgħammed fil-Parroċċa ta' Bormla u tawh l-ismijiet ta' Laurentius, Abraham u Dominicus. Il-parrinijiet kienu Antonius Gatt minn Bormla u Teresa Cassar mill-Isla. Minn dan jirriżulta li, għalkemm huwa magħruf bħala Abram, l-ewwel isem tiegħu fil-magħmudija kien Lorenzo (Ara Lib. Bapt. Vol. XVII).[1]

L-ewwel studju tiegħu kien fl-Iskola Primarja ta' Bormla, u, sa minn meta kien tifel, wera ġibda kbira lejn id-disinn, tant li ġie ppremjat kemm-il darba mis-surmast tiegħu tad-disinn. Għamel xi studju wkoll għand artist Senglean CARLO DARMANIN, fejn mill-ewwel għamel progress tant li l-ewwel disinji jagħtu xhieda tal-kapaċità tiegħu[2]

Kien nisrani prattikanti u devot kbir tal-Madonna. Kien ta' karattru kwiet u umli li qatt ma fittex unuri u ftaħir. Meta kien jaħdem it-tarzna, ġibed lejh is-simpatija ta' kulħadd, l-iktar tas-superjuri tiegħu.[3] Hu kien ukoll ċajtier ħafna u nsibu diversi stejjer ħelwin dwaru; ta' min isemmi dik meta għamel "lira tad-deheb" fl-injam, li meta fl-1921 ġie l-Prince of Wales fit-tarzna, l-Ammirall Ingliż ried jagħtih memorja. Qabbdu lil Abram biex jagħmel lira ta' l-injam b'imitazzjoni ta' lira tad-deheb. Abram tant għamilha eżatt li, meta lill-Prinċep staqsewh liema hija l-vera, il-prinċep qabad il-lira li kien għamel Abram. Tant kienet e ż a t t a li saħansitra għall-piż kien ħaseb Abram.[4]

Dan l-artist Bormliż kien veru ġenju, tant li l-fama tiegħu xterdet malajr ma' Malta kollha. Diversi knejjes huma mimlija b'opri tal-fidda u fl-injam maħdumin fuq id-disinn ta' Abram. Huwa kien ukoll restawratur u kien jirranġa xi statwi fl-injam.

MIET F'ĦAŻ-ŻEBBUĠ

Bormla fil-gwerra tfarrket kważi kollha. Fost id-djar li ġġarrfu kien hemm dik ta' Abram fi triq l-Oratorju, fejn intradmu ħafna disinji u pitturi li kellu dan l-artist. Fost ix-xogħlijiet li nstabu qalb il-ġebel kien hemm id-disinn tan-niċċa l-qadima tal-Kunċizzjoni, li llum jinsab f'dar privata.[5]

Minħabba l-periklu tal-gwerra, Abram mar Ħaż-Żebbuġ fejn miet fit-*28 ta' Marzu 1944*. Skond il-LIBER DEFUNCTORUM tal-Parroċċa ta' Bormla (Vol. XVI), Abram miet fi Triq San Ġużepp, f'Ħaż-Żebbuġ, u l-kadavru tiegħu ġie meħud fiċ-ċimiterju ta' l-Addolorata, fejn indifen fil-qabar tal-Fratellanza tal-Kurċifiss ta' Bormla.[6]

B'rispett il-Kapitlu ta' Bormla ħa sehem fil-Quddiesa (presente cadavere) u assista wkoll għad-difna tiegħu. Il-qniepen tal-parroċċa ta' Bormla daqqew waqt il-funeral tiegħu. Ġiet ereta fundazzjoni ta' quddiesa għal ruħu bħala radd il-ħajr tax-xogħol (gratis) li Abram għamel għall-parroċċa ta' Bormla.[7]

IL-KUNĊIZZJONI TA' BORMLA

L-istatwa tal-Kunċizzjoni ta' Bormla, maħduma fl-injam tal-ħarrub u twila madwar 1.63 m, hija attribwita lis-Soru Marija De Domenico (jew Dedomenicis), alljeva ta' Mattia Preti. Iżda, qabel il-festa ta' l-Inkurunazzjoni li saret f'Bormla fis-sena 1905, din l-istatwa ġie irranġata u restawrata mill-artist Abram Gatt, li neħħa l-puttini (anġli żgħar) minn taħt il-mant, biddel il-forma tal-libsa u neħħa l-qamar kbir li kellha. Wara li saru dawn it-tibdiliet skulturali, ġiet miksija bil-fidda mid-'DITTA ANTONIO GHEZZI & FIGLI' ta' Milan: kollox fuq id-disinn u l-mudelli li għamel Abram. B'dan il-mod l-istatwa tbiddlet għal kollox u għalhekk nistgħu ngħidu li l-Kunċizzjoni ta' Bormla hija ta' Abram Gatt.[8]

Il-famuż pedistall, disinn ukoll ta' Abram, tlesta fl-1924. Il-kuruna tal-mant u l-erba' gastri li jitqiegħdu mal-vara huma wkoll ta' dan l-artist Bormliż.[9]

L-istatwa tal-Kunċizzjoni, meta ġiet minn Milan, wara li ġiet miksija bil-fidda tqiegħdet fil-portiku tal-Knisja ta' Santa Margarita, minn fejn twasslet sal-Parroċċa b'dimostrazzjoni kbira. Għal din l-okkażjoni kien hemm preżenti Abram fejn kulħadd beda jagħtih il-"prosit".[10]

SANT'ANDRIJA TA' ĦAL LUQA

L-istatwa ta' Sant'Andrija ta' Ħal Luqa ġiet ukoll irrestawrata mill-imsemmi skultur Gatt, fis-sena 1913, meta kien Kappillan ta' dak ir-raħal il-Bormliż Dun Anton Vella. Abram u l-Kappillan kienu ħbieb intimi.

Hekk jikkummenta Dun Ġużepp Micallef fil-ktieb tiegħu "Ħal-Luqa": "Il-Ħadd, it-23 ta' Novembru 1913, ġemgħa rġiel u żgħażagħ Ħalluqin telqu bil-mixi lejn il-Belt biex iġibu l-Istatwa ta' Sant' Andrija restawrata u ndurata. Għal xi t-tlieta u nofs ta' wara nofsinhar dehru ġejjin lura bl-istatwa mgħobbija fuq spallejhom. Il-Ħalluqin bi ħġarhom kienu qed jistennewhom fit-tarf tar-raħal. Hekk kif raw x'dehra sabiħa rnexxielu jagħtiha l-iskultur Bormliż Abram Gatt, li kien hemm preżenti f'din l-okkażjoni, il-folla nfexxet f'ċapċip kbir.[11] Il-gazzetta "Is-Salib" tat-13 ta' Diċembru 1913, wara li faħħret ħafna l-istatwa restawrata ta' Sant'Andrija, spiċċat bil-kliem: "Għandna l-pjaċir li ngħidu li ftit għandna bħalha f'Malta".[12]

F'dik is-sena saru f'Ħal Luqa fuq id-disinn ta' Abram Gatt il-bankun u l-bradella, xogħol ta' Luqa Grixti.

Ta' min igħid ukoll li l-istatwa famuża ta' San Publiju tal-Furjana, li hija attribwita lil Vincenzo Dimech, ġiet irranġata u restawrata mill-istess skultur Gatt.[13]

OPRI TIEGĦU F'BORMLA

L-aqwa xogħol tiegħu bħala skultur hija l-istatwa ta' *San Ġużepp ta' Bormla* li saret fl-1903.[14] Qatt ma nixba' nħares lejh. Tassew statwa sabiħa u artistika: San Ġużepp iżomm il-Bambin, taħsibhom persunaġġi ħajjin! Meta ħaduh fuq il-Fosos tal-F u r j a n a għall-festa ta' l-Ewwel ta' Mejju, ħafna ma riduх jemmnu li huwa skolpit fl-injam, tant huwa eżatt! Din l-istatwa ġiet misruqa mill-affarijiet prezzjużi li kellu fil-lejl bejn it-18 u d-19 ta' Diċembru 1980, iżda, għalkemm il-ħallelin ma nqabdux, fortunatament l-affarijiet instabu.[15]

L-iktar knisja li għandha xogħlijiet ta' Abram żgur li hija l-Knisja Kolleġġjata ta' Bormla. Ta' min isemmi d-disinji tal-biċċa l-kbira tal-ventartali tal-fidda, fosthom dak ta' San Mark, li huwa kkunsidrat bħala l-kapolavur tiegħu. Sbieħ ferm huma t-trieħi tal-bellus ta' l-artali, il-gastri tal-korsija, il-kandlieri tal-maġġur, l-arkata tal-fidda u l-purtiera tal-kwadru tal-kor, u l-messalli kollha tal-fidda, u diversi affarijiet oħra, kollha ddisinjati minn Abram, fosthom il-biċċa l-kbira tad-dekorazzjoni tas-saqaf tal-Knisja.

XOGĦLIJIET OĦRA TIEGĦU

G ħ a n d u xogħlijiet sbieħ ferm fil-Parroċċi ta' Ħaż-Żebbuġ, ta' Ħal Luqa, ta' Ħal Qormi, u f'diversi parroċċi oħra. Il-pedestall tal-Madonna tal-Karmnu tal-Belt, it-tużell ta' Ħal-Qormi u l-ventartal tal-Parroċċa tar-Rabat huma mill-aqwa xogħlijiet tiegħu.

Abram kien imħarreġ sewwa fix-xogħlijiet tal-kartapesta. Insibu tiegħu l-Veronika u Kristu Msallab tal-Vara l-Kbira tal-Parroċċa ta' Bormla u għadd ta' statwi kbar u żgħar li kienu jżejnu t-triqat ta' Bormla fil-festa tal-Kunċizzjoni, fosthom David, Mose', il-Papa Piju IX u l-anġli tazzuntier, li kollha sfaw meqruda fl-aħħar gwerra. Għandu xogħlijiet tal-kartapesta f'ħafna parroċċi ta' Malta;[16] ta' min isemmi ħafna statwi sbieħ li jżejnu t-toroq tagħna fil-jiem tal-festi titulari ta' Malta. Abram kien pittur; ftit għandna pittura tiegħu. Xogħol tiegħu hija l-pittura ta' Kristu Re fid-Domus Piju IX ta' Bormla. F'diversi djar privati nsibu pitturi ta' Abram Gatt.

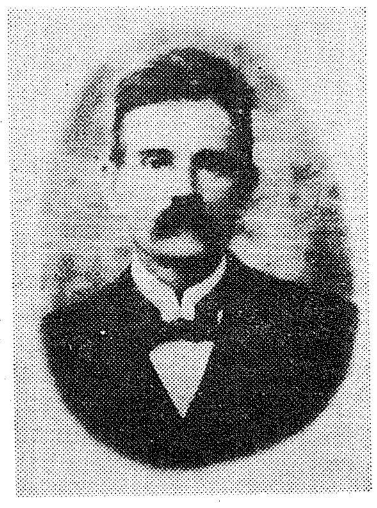

Abram Gatt

"TRIQ ABRAM GATT"

Ħafna artisti kbar Maltin huma minsija għal kollox; l-ebda monument, l-ebda rħama; l-ebda triq ma għandna f'Malta għall-ġieħ ta' dan l-artist Bormliż. Is-soltu tagħna! Ħafna toroq f'art twelidu Bormla għadhom mingħajr isem. Abram kien joqgħod fi Triq l-Oratorju, quddiem l-istatwa tad-Duluri. Id-dar tiegħu ġġarrfet fil-gwerra. Flokha hemm triq ġdida. Tajjeb li din it-triq tissemma "Triq Abram Gatt".

Referenzi

1. Liber Bapt. ta' Bormla, Vol. XVII.
2. u 3. "It-Torċa": L-Iskultur Abram Gatt; J. Bonello.
4. Tagħrif mogħti minn Charles Clews.
5. Tagħrif mogħti mill-Kappillan Dun Vincent Balzan.
6. Liber Defunctorum, Vol. XVI.
7. Arkivju Kolleġġjata, Libro Legati Messe.
8. Tagħrif storiku: C. Galea Scannura.
9. Katalgu tad-Ditta Ant. Ghezzi & Figli ta' Milan.
10. Arkivju Kolleġġjata, Bormla.
11. u 12. "Ħal-Luqa". Dun Ġużepp Micallef.
13. Tagħrif mogħti mill-Kav. E. Tonna.
14. Tagħrif storiku: C. Galea Scannura.
15. "The Times", 19 ta' Diċembru, 1980.
16. Faure, Vol. IV.